



ПІЗНАННЯ

1. Сутність, структура та форми пізнавального процесу.
2. Концепції істини.
3. Наукове пізнання і його специфічні ознаки.
4. Емпіричний та теоретичний рівні наукового пізнання.
Методи.

1. Сутність, структура та форми пізнавального процесу.


- Проблеми пізнання досліджує розділ філософії під назвою "гносеологія" (давньогрец. "гносис" – пізнання; "логос" – учення, наука). Інколи цей розділ філософії іменують "епістемологія" (давньогрец. "епістема" – знання, наука; "логос" – учення), але здебільшого епістемологію розглядають або як теорію знання, або як дослідження лише наукового знання.

- Пізнання постає як процес взаємодії свідомості та дійсності. Але результатом такої взаємодії можуть бути враження, почуття, певні емоції.
- Унаслідок взаємодії свідомості й дійсності, у свідомості вибудовуються образи, інтелектуальні моделі та конструкції, які дають змогу людині поліпшувати свої стосунки з дійсністю, робити свої дії оптимальнішими або ефективнішими, збільшувати свої можливості та міру свободи.

- Поняття пізнання має три основні змістові акценти:
- 1. Процес здобування знань, створення образів, моделей, теорій реальності (це інформативний аспект пізнання).
- 2. Прагнення оволодіти реальністю, проникнути в її приховані підвалини (це активістський або вольовий аспект пізнання).
- 3. Бажання досягти найважливішого, найзаповітнішого для людини стану досконалості (це смисловий аспект пізнання)

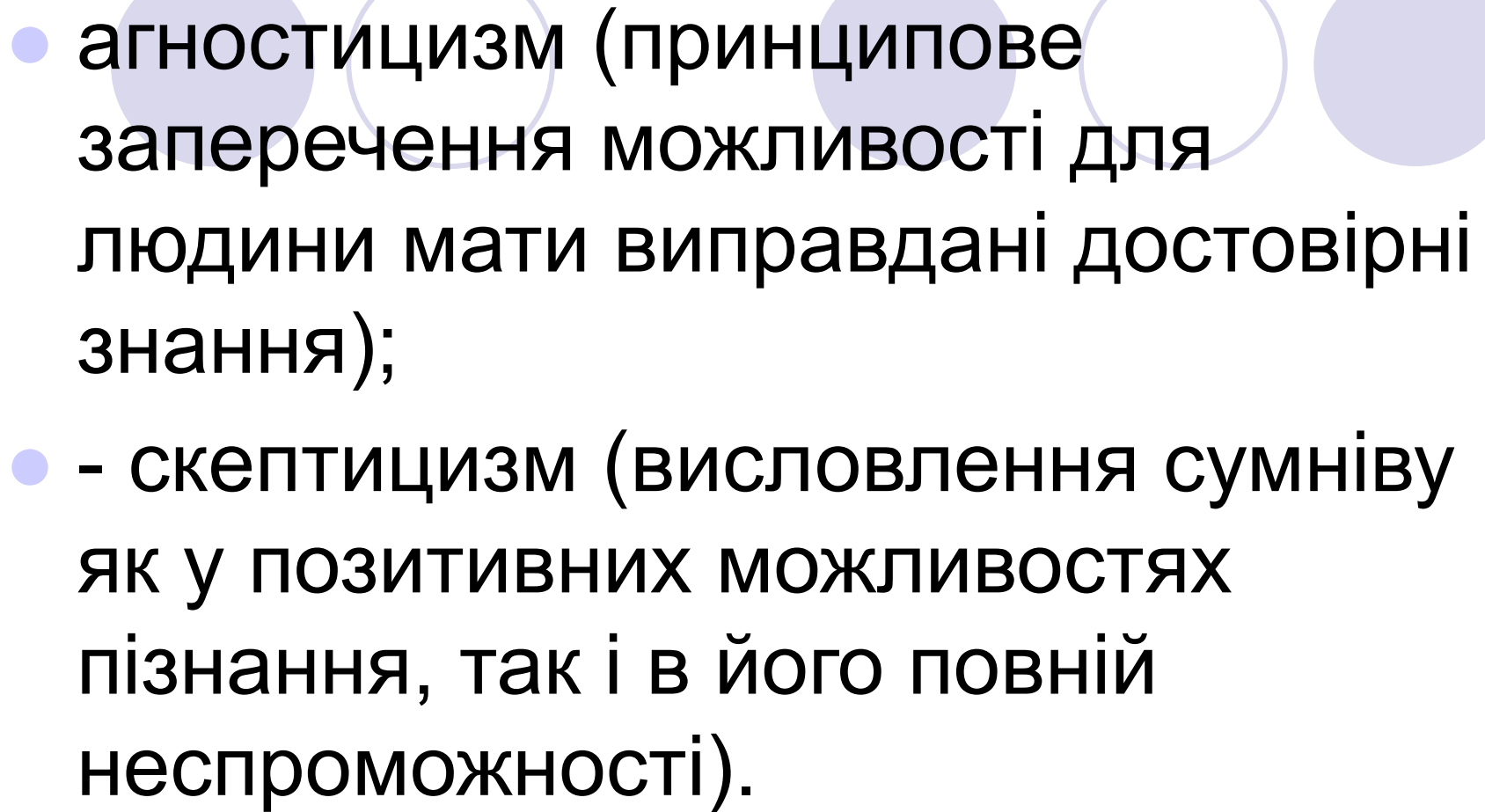
- Поняття об'єкта та суб'єкта пізнання.
- Суб'єкт пізнання – це людина, що постає вихідним пунктом життєвої та пізнавальної активності, що здобуває знання, вибудовує теорії та концепції, зберігає та історично передає їх новим поколінням.



- 
- A decorative header consisting of five circles in a row. From left to right: a small solid light blue circle, a larger hollow light blue circle, a medium solid light blue circle, a larger hollow light blue circle, and a medium solid light blue circle.
- Об'єкт пізнання – фрагмент (частина) будь-якої реальності (природної, соціальної, суб'єктивної, розумової, душевної та ін.), який не збігається у цей момент з інтелектом, що пізнає, та на який спрямована пізнавальна активність.

Можливості людського пізнання. Гносеологічні позиції.

- 1. Гносеологічний оптимізм
(людське пізнання не знає меж і спроможне продукувати надійні, ґрунтовні, достовірні знання, спроможне допомогти людині вирішувати основні питання свого життя);

- 
- агностицизм (принципове заперечення можливості для людини мати виправдані достовірні знання);
 - - скептицизм (висловлення сумніву як у позитивних можливостях пізнання, так і в його повній неспроможності).

Багатоаспектність пізнання



- життєво-досвідне пізнання постає безпосереднім, прямо вписаним у процеси повсякденної людської життєдіяльності; воно є дуже різноманітним за проявами, але нерозчленованим ні за змістом, ні за формами існування: тут емоції переплетені зі знанням, бажанням тощо;

- мистецьке пізнання окреслює реальність не відсторонено, а через переживання. Воно більше передає не предметні окреслення дійсності, а людське ставлення до неї. За змістом воно умовне, тобто надає простір проявам уяви, фантазії, суб'єктивним схильностям людини. Завдяки цьому художнє пізнання інколи випереджає хід подій, окреслює їх більш багатогранно, багатобарвно та життєво;

- наукове пізнання культивується спеціально через усвідомлення ролі знання; воно є спеціалізованим та спеціально організованим, контролює свій хід, намагаючись досягти максимального ступеня достовірності знання;
- релігійно-містичне пізнання часто окреслює джерела своїх відомостей як божественне об'явлення, особливе просвітлення;

- екстрасенсивне пізнання.
- екстрасенси, контактери мають можливість отримувати інформацію з якихось незвичайних джерел. Цей вид пізнання використовують у суспільстві, але природа його для науки поки що незрозуміла.
- Отже, можна зробити висновок, що пізнання у своїй дійсності постає як багатогранний та складний процес, в якому знаходять своє виявлення як духовні здібності людини, так і її найважливіші життєві зацікавлення.

Структура та форми пізнання

- Філософія виділяє два основні джерела знання та пізнавального процесу: відчуття (або чуття) та мислення.
- Чуттєве пізнання (сьогодні частіше вживається термін “перцептивний досвід”): це є фіксація окремих властивостей та ознак речей органами чуття людини відповідно до їх внутрішніх можливостей.

- Чуттєве пізнання здійснюється у таких формах:
- відчуття фіксують окремі властивості речей (холодне, світле, гладке та ін.);
- сприйняття постають поєднанням відчуттів та створенням певного образу або певної проекції речей;
- уявлення є відтворенням образу без посереднього контакту з річчю.

- Мислення – це опосередкована форма пізнання, яка розкриває суттєві і закономірні зв'язки дійсності. Мислення безпосередньо пов'язано з мовою.
- Форми мислення:
- Поняття – це форма мислення, яка відображає істотні загальні та відмінні ознаки предметів. Поняття в мові виражаються за допомогою слів.

- Судження – це форма мислення, в якій що-небудь стверджується чи заперечується про предмети, їхні властивості та відношення. В мові судження виражаються за допомогою розповідних речень.
- Умовивід – це форма мислення, за допомогою якої з одного чи декількох суджень (засновків) за певними правилами отримують нове судження (висновок)

Концепції істини.

- Найпоширенішим є тлумачення істини як відповідності знань та уявлень дійсності. Але таке тлумачення не витримує серйозної критики. Так, людський інтелект у процесі пізнання створює так звані “ідеальні об'єкти” (“ідеальне коло” в геометрії, “ідеальний газ” у фізиці та ін.), але реально нічого ідеального не існує.
- Далі: в процес пізнання ми залучаємо свої прагнення, уподобання, інтереси, ідеали, переконання, проте всі дані інтелектуальні утворення не можна привести у порівняння із якимись речами чи явищами дійсності.

- Конвенціональна концепція істини: істиною слід вважати те, що більшість людей погоджується визнавати таким (у науці або й повсякденному житті).
- Регулятивна концепція істини, згідно з якою знання розглядаються в якості таких інтелектуальних засобів, інструментів, моделей, що забезпечують оптимальність наших взаємодій зі світом.

- Істина – це якісна характеристика людських інтелектуальних побудов, а не реальності. Але, крім того, істина – це не картина реальності в людському розумінні, а складне процесуальне розумове утворення, яке дає змогу констатувати наявне, виявляти суттєве та пересвідчуватись у можливостях знання.

Наукове пізнання і його специфічні ознаки.

- *Наука — це форма духовної діяльності людей, спрямована на виробництво знань про природу, суспільство і про саме пізнання, що має безпосередньою метою досягнення істини і відкриття об'єктивних законів.*

- Наука — це творча діяльність по отриманню нового знання і результат цієї діяльності: сукупність знань, приведених в цілісну систему на основі певних принципів.

ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ НАУКИ

- 1. Спадкоємність (збереження позитивного змісту старих знань в нових);
- 2. Чергування відносно спокійних періодів розвитку і періодів «крутої ломки» фундаментальних законів і принципів (наукові революції)

- 3. складне поєднання процесів диференціації (виділення усе нових наукових дисциплін) і інтеграції (синтез знання, об'єднання «зусиль» ряду наук і їх методів);
- 4. поглиблення і розширення процесів математизації і комп'ютеризації;

- 5. теоретизування і діалектизація сучасної науки;
- 6. взаємодія наук і їх методів;
- 7. прискорений розвиток науки, свобода критики, неприпустимість монополізації і догматизму науки, її усе більш активна роль в усіх сферах життєдіяльності людей, посилення її соціального значення і т. д

дві протилежні позиції в оцінці науки

- Прибічники *сциєнтизму* (від латів. scientia — наука) стверджують, що «наука над усе» і її треба всемірно впроваджувати в якості еталону в усі форми і види людської діяльності.
- Представники *антисциєнтизму* стверджують зворотне: наука не здатна забезпечити соціальний прогрес, її можливості тут вкрай обмежені. Більше того, наука — ворог людини, бо наслідки її застосування катастрофічні (особливо у військовій області), вона руйнує культуру.

Позанаукове знання.

- Буденне, філософське, релігійне, художньо-образне, ігрове і міфологічне пізнання.
- Крім того, до позанаукових форм знання відносять також магію, алхімію, астрологію, парапсихологію, містичне і езотеричне пізнання, так звані «окультні науки» і т. п.

Наукове пізнання включає два основні рівні: емпіричний і теоретичний.

- На *емпіричному рівні* переважає живе споглядання (чуттєве пізнання); раціональний момент і його форми (судження, поняття та ін.) тут є присутніми, але мають підпорядковане значення. Тому досліджуваний об'єкт відбивається переважно з боку своїх зовнішніх зв'язків і проявів, доступних живому спогляданню і що виражають внутрішні стосунки.

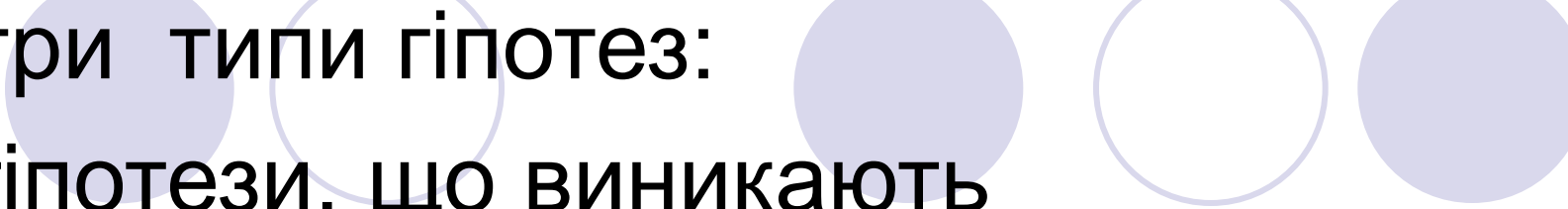
- Будь-яке наукове дослідження розпочинається зі збору, систематизації і узагальнення фактів. Поняття «факт» (від латів. *facturum* – зроблене, таке, що відбулося) має таке значення:
- Деякий фрагмент дійсності, об'єктивні події, результати, що відносяться або до об'єктивної реальності («факти дійсності»), або до сфери свідомості і пізнання («факти свідомості»).
- Знання про яку-небудь подію, явище, достовірність якого доведена, тобто як синонім істини.

- *Теоретичний рівень* наукового пізнання характеризується переважанням раціонального моменту і його форм (понять, теорій, законів і інших сторін мислення). Живе споглядання, чуттєве пізнання тут не усувається, а стає підпорядкованим (але дуже важливим) аспектом пізнавального процесу.

- Найважливіше завдання теоретичного знання — досягнення об'єктивної істини в усій її конкретності.
- прийоми і засоби:
- абстрагування — відвернення від ряду властивостей і стосунків предметів,
- ідеалізація — процес створення чисто уявних предметів («точка», «ідеальний газ», і т. п.),
- синтез — об'єднання отриманих в результаті аналізу елементів в систему,
- дедукція — рух пізнання від загального до окремого, сходження від абстрактного до конкретного та ін.

Проблема — гіпотеза — теорія.

- Структурні елементи теоретичного знання.
- *Проблема* — форма знання, змістом якої є те, що ще не пізнано людиною, але що треба пізнати.
- *Гіпотеза* — форма знання, що містить припущення, сформульоване на основі ряду фактів, істинне значення якого невизначене і потребує доказу.

- 
- три типи гіпотез:
 - гіпотези, що виникають безпосередньо для пояснення досвіду;
 - гіпотези, у формулюванні яких досвід грає певну, але не виняткову роль;
 - гіпотези, які виникають на основі узагальнення тільки попередніх концептуальних побудов.

- *Теорія* — найбільш розвинена форма наукового знання, що дає цілісне відображення закономірних і істотних зв'язків певної області дійсності. Прикладами цієї форми знання є класична механіка І. Ньютона, еволюційна теорія Ч. Дарвіна, теорія відносності А. Ейнштейна, теорія цілісних систем (синергетика) та ін., що само організуються.

- Метод (греч. *metodos*) в найширшому значенні слова — «шлях до чогонбудь», спосіб соціальної діяльності суб'єкта у будь-якій її формі, а не тільки в пізнавальній.
- Поняття «методологія» має два основні значення: 1) система певних правил, принципів і операцій, вживаних в тій або іншій сфері діяльності (у науці, політиці, мистецтві і т. п.); 2) вчення про цю систему, загальна теорія методу.